

พิษ...ปลาน้ำจืด

กลุ่มงานวิจัยและสถานแสดงพันธุ์สัตว์น้ำจืด
สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรประมงน้ำจืด

1.กลุ่มปลาน้ำจืดมีเงี่ยง

เงี่ยง(spines) ของปลา เช่น ปลากระเบน ปลาดุกทะเล อาจมีอันเดียวหรือหลายอันและอยู่ตำแหน่งต่างๆของลำตัวขึ้นอยู่กับชนิดของปลา โดยอาจจะอยู่ส่วนหัวหรือหางก็ได้เงี่ยงของปลาเหล่านี้จะมีรูปร่างแตกต่างกันไปเงี่ยงนี้จะแหลมคมมาก อาจจะแทงทะลุถุงมือยางหรือพื้นรองเท้าที่บางได้โดยทั่วไปเงี่ยงจะมีต่อมพิษเล็กๆกระจายอยู่ทั่วไป กลุ่มเซลล์สร้างพิษหรือต่อมพิษ (venom gland) จะอยู่ใต้ผิวหนังชั้นนอก (epidermis) อันตรายจะเกิดขึ้นจากการที่ปลาใช้เงี่ยงตำแล้วปล่อยน้ำพิษซึ่งมีลักษณะเป็นเมือกเข้าไปในร่างกายของเราทำให้เกิดอาการเจ็บปวด

รูปเงี่ยงปลากระเบน

แนวทางการรักษา

การรักษาเฉพาะที่ คือ การรักษาอาการปวดที่แผลและรักษาแผล โดยชำระล้างแผลให้สะอาดด้วยน้ำเกลือเย็นจัด แล้วแช่บริเวณแผลในน้ำร้อนจัดพอทนได้ ประมาณ 30 นาที ถึง 1 ชั่วโมงจะช่วยบรรเทาอาการปวดได้มาก และให้ยาระงับปวด ถ้าอาการปวดไม่ดีขึ้นต้องฉีดยาชารอบแผลด้วย Xylocaine 1-2% ถ้าปวดมากอาจต้องใช้ Morphine Pethidine Barbiturate ช่วยแผลที่มีเงี่ยงติดอยู่ควรผ่าเอาออก ใส่ยาระงับปวดและยาปฏิชีวนะ ต้องฉีดยาป้องกันบาดทะยักด้วย ระวังอย่าให้เกิดการติดเชื้อซ้ำเติม โดยทำแผลให้สะอาด ถ้าจำเป็นต้องกินหรือฉีดยาปฏิชีวนะ

การรักษาพิษโดยทั่วไป อาการปวดอาจรุนแรงมากและแผ่ซ่านไปทั่วอาการปวดนั้นอาจอาจทำให้เกิดช็อกได้ ฉะนั้นต้องบำบัดอาการปวดอย่างรีบด่วนดังได้กล่าวมาแล้ว ถ้ามีการช็อกเกิดขึ้นต้องให้ Adrenalin ให้ Fluid ถ้ายังไม่ดีขึ้นและแรงดันเลือดต่ำลง ต้องให้ยาพวกเพิ่มแรงดันเลือดการใช้ Steroid อาจมีผลดีในเรื่องภาวะเครียด เนื่องจากร่างกายต้องอดทนมากในเรื่องความเจ็บปวดอย่างรุนแรง และอาการอ่อนกำลังของกล้ามเนื้อ ซึ่งถ้าอาการรุนแรงมากขึ้น อาจเกิดอัมพาตของกล้ามเนื้อได้ ขนาดที่ใช้ควรให้ชนิดฉีด เช่น Dexamethasone 5-10 มิลลิกรัม ทุก 4 - 6 ชั่วโมง ใน 24 ชั่วโมงแรก ต่อไปลดขนาดลงและหยุดยาภายใน 3 วัน ในรายที่รุนแรงมากอาจเกิดอัมพาตของกล้ามเนื้อเกี่ยวกับการหายใจ ทำให้การหายใจหยุดและผู้ป่วยถึงแก่ความตายได้ ฉะนั้นจึงควรระวังในเรื่องนี้ ถ้าการหายใจหยุด ต้องรีบใช้เครื่องช่วยการหายใจ

2.กลุ่มปลาปักเป้า

ปลาปักเป้า เป็นปลาที่มีทั้งในน้ำจืดและน้ำเค็ม รูปร่างเมื่อดูผิวเผินจะคล้ายๆกันทุกชนิด เช่น ลักษณะปาก ฟันงุ้มคล้ายปากนกแก้ว ลำตัวมักจะมีหนาม สัน หรือ ยาว แล้วแต่ชนิดของมัน หากมันถูกรบกวน จะแบ่งตัวพองตัวขึ้นจน โป่งกลม เห็นหนามได้ชัด

ปลาปักเป้าน้ำจืดที่มีพิษอยู่ใน **Family Tetrodontidae** ได้แก่ **ปักเป้าดำ** (*Tetraodon leiurus*)

ปักเป้าสุวัตติ (*Tetraodon suvattii*) **ปักเป้าจุดดำ** (*Tetraodon nigroviridis*)

พิษของปลาปักเป้าน้ำจืดแพร่กระจายอยู่ในทุกส่วนของร่างกายทั้งในเนื้อเยื่อ หนังและอวัยวะภายใน เช่น ตับและไข่ของมัน จากการวิจัยของกรมประมง พบว่าพิษของปลาปักเป้าน้ำจืดทุกชนิดเป็นพิษอัมพาต (**Paralytic shellfish poison : PSP**) มีสารพิษคือ **saxitoxin, neosaxitoxin และ decormaboyl saxitoxin** ซึ่งต่างจากปลาปักเป้าน้ำเค็มที่เป็น tetrodotxin แต่การแสดงอาการเหมือนกัน และจากการวิจัยยังพบอีกว่าถ้าเรานำปลาปักเป้าน้ำจืดมาไว้ในสิ่งแวดล้อมสะอาดจะทำให้พิษของมันลดลงได้ จึงอาจกล่าวได้ว่าพิษของปักเป้าน้ำจืดจะขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมด้วย

อาการเมื่อได้รับพิษ

หลังจากกินเนื้อปลาไปแล้วประมาณครึ่งชั่วโมง จะเริ่มมีอาการ โดยผู้ป่วยที่รับพิษมีอาการ 4 ชั้น

ชั้นที่1 เริ่มจากอาการชาที่ริมฝีปาก ลิ้น ปลายนิ้ว คล้ายนึคยชา คลื่นไส้ วิงเวียนอาเจียน กระสับกระส่าย

ชั้นที่2 จะมีอาการชา และอาเจียนมากขึ้น แขนขาอ่อนแรงหรือเดินไม่ได้

ชั้นที่3 แขน ขา เคลื่อนไหวไม่ได้ กล้ามเนื้อกระตุก คล้ายอาการชัก พูดลำบาก

ชั้นที่4 มีอาการหายใจไม่ออกเพราะกล้ามเนื้อที่ช่วยหายใจเป็นอัมพาต ลำตัวเขียวคล้ำ หมดสติและหากไม่ได้รับการรักษาอย่างถูกวิธีก็จะเสียชีวิต

สำหรับผู้กินปลาปักเป้าแล้วเกิดพิษนั้น อาการจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับว่า รับสารพิษเข้าร่างกายมากหรือน้อย และกินส่วนใดของปลา เช่นถ้ากินไข่ หรือตับจะได้รับสารพิษมาก หากกินเนื้อและหนังได้รับสารพิษน้อยกว่า

ปลากระเบน(stingray)

ปลากระเบนชุกชุมในแหล่งน้ำของไทยโดยมักพบในทะเลมีบางชนิดพบในน้ำจืด

ปลากระเบนที่มีพิษรุนแรงจะอยู่ใน Family Dasyatidae ชนิดที่พบในน้ำจืด

ได้แก่ กระเบนธงหรือกระเบนชายธง

ชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Pastinachus sephen*

สามารถปรับตัวให้อยู่ในน้ำจืด น้ำกร่อย และทะเลได้

ลักษณะรูปร่างเป็นห้าเหลี่ยม แผ่กว้างมากในบริเวณด้านหน้า คอคล้ำชายธง จึงเป็นที่มาของชื่อ ตามีขนาดเล็ก หางยาว ปลายหางมีแผ่นรีวหนังเห็นได้ชัดเจน มีเงี่ยงพิษ 2 ชิ้นที่โคนหาง สีลำตัวด้านบนเป็นสีน้ำตาลคล้ำ มีความกว้างโดยเฉลี่ยทั่วไปประมาณ 1 เมตร พบใหญ่สุดได้ถึง 3 เมตร และยาว 1.8 เมตร น้ำหนักกว่า 250 กิโลกรัม

พบบริเวณชายฝั่งทะเล หรือปากแม่น้ำอย่างกว้างขวาง

สำหรับในประเทศไทยพบได้ที่ทะเลสาบสงขลาตอนใน ในเขตจังหวัดพัทลุง เป็นปลาที่สามารถสะบัดหางได้แรงและเร็วมากเมื่อถูกจับจึงเป็นอันตรายมาก

รูปปลากระเบนธง

ปลาตุ๊กทะเลและปลากดทะเล (sea catfish)

พบได้บริเวณชายฝั่งทะเลหรือบริเวณปากแม่น้ำและทะเลสาบน้ำกร่อย

รูปปลาตุ๊กทะเล

ปลาตุ๊กทะเล อยู่ใน Family Plotosidae

ลักษณะทั่วไป เป็นปลาไม่มีเกล็ด ลำตัวปกคลุมด้วยเมือกลื่น

รูปร่างเรียวยาว ด้านข้างแบนส่วนหัวแบนลงมีหนวด 4 คู่

อยู่ที่บริเวณรูจมูก 1 คู่ ริมฝีปาก 1 คู่ และใต้คาง 1 คู่

ครีบหลังอันที่ 2 ครีบก้นและครีบหางติดต่อกัน ครีบหลังและครีบอกมีก้านครีบแข็ง

ซึ่งมีลักษณะเป็นหยักคล้ายฟันเลื่อยขนาดใหญ่แข็งแรงและมีต่อมพิษอยู่บริเวณนี้

ปลากดทะเล อยู่ใน Family Tachysuridae

ลักษณะทั่วไป เป็นปลาไม่มีเกล็ด ลำตัวมีเมือกลื่น

หัวแบนปกคลุมด้วยกระดูกเป็นสันและ เป็นตุ่ม เม็ดหยาบๆ

ครีบหางรูปส้อม ครีบหลังอันแรกและครีบอกมีก้านครีบแข็งซึ่งมีลักษณะ

เป็นหยัก คมคล้ายฟันเลื่อยขนาดใหญ่ มีต่อมพิษอยู่ที่ผิวของเยื่อ

ที่คลุมก้านครีบและที่ตอนกลางของกระดูกก้านครีบ

รูปปลากดทะเล

อาการที่เกิดจากเงี่ยงดำ

แผลที่เกิดจากเงี่ยงปลากระเบนจะมีลักษณะคล้ายมีดบาด บางครั้งเงี่ยงอาจหักคาอยู่ในผิวหนัง เพราะเงี่ยงมีหนามแหลมติดอยู่จึงดึงออกได้ยาก จึงต้องทำการผ่าตัดออก แผลหลังจากถูกตำจะมีอาการปวดเป็นระยะต่อมาแผลจะอักเสบ บวม อาการปวดนี้ถ้ารุนแรงมาก อาจทำให้เกิดช็อคได้ น้ำพิษที่ปล่อยเข้าไปตามรอยเงี่ยงนอกจากจะทำให้มีอาการเจ็บปวดมากแล้วยังทำให้กล้ามเนื้อบริเวณนั้นอ่อนแรง ชาตามแขน ขาและเป็นอัมพาตได้ เมื่อพิษซึมเข้าไปในร่างกายมากจะมีอาการชาทั่วร่างกาย หายใจลำบาก เพื่อ และหมดสติ สำหรับบาดแผลนั้นอาจมีอาการอักเสบรุนแรงและมีการเน่าเกิดขึ้นบางที่เป็นหนองและมีเนื้อตายเกิดขึ้น ทำให้แผลนั้นกลายเป็นแผลกว้างใหญ่ รักษาว่าจะหายนาน ในรายที่ผู้ป่วยฟื้นแล้วอาจมีอาการเหนื่อยและเพลียอยู่อีกหลายสัปดาห์กว่าจะหายเป็นปกติ

ส่วนปลาฉลามทะเลและปลากดทะเล อาการจะคล้ายกับพิษที่เกิดจากปลากระเบน เมื่อถูกตำจะเจ็บปวดทันที ปลาขนาดเล็กมีผลทำให้เจ็บปวดนานประมาณ 30-60 นาที ส่วนปลาขนาดใหญ่อาจทำให้เจ็บปวดนานถึง 48 ชั่วโมง และบาดแผลอักเสบ

รูปปักเป้าสุวัตถิ

รูปปักเป้าดำ

รูปปักเป้าจุดดำ